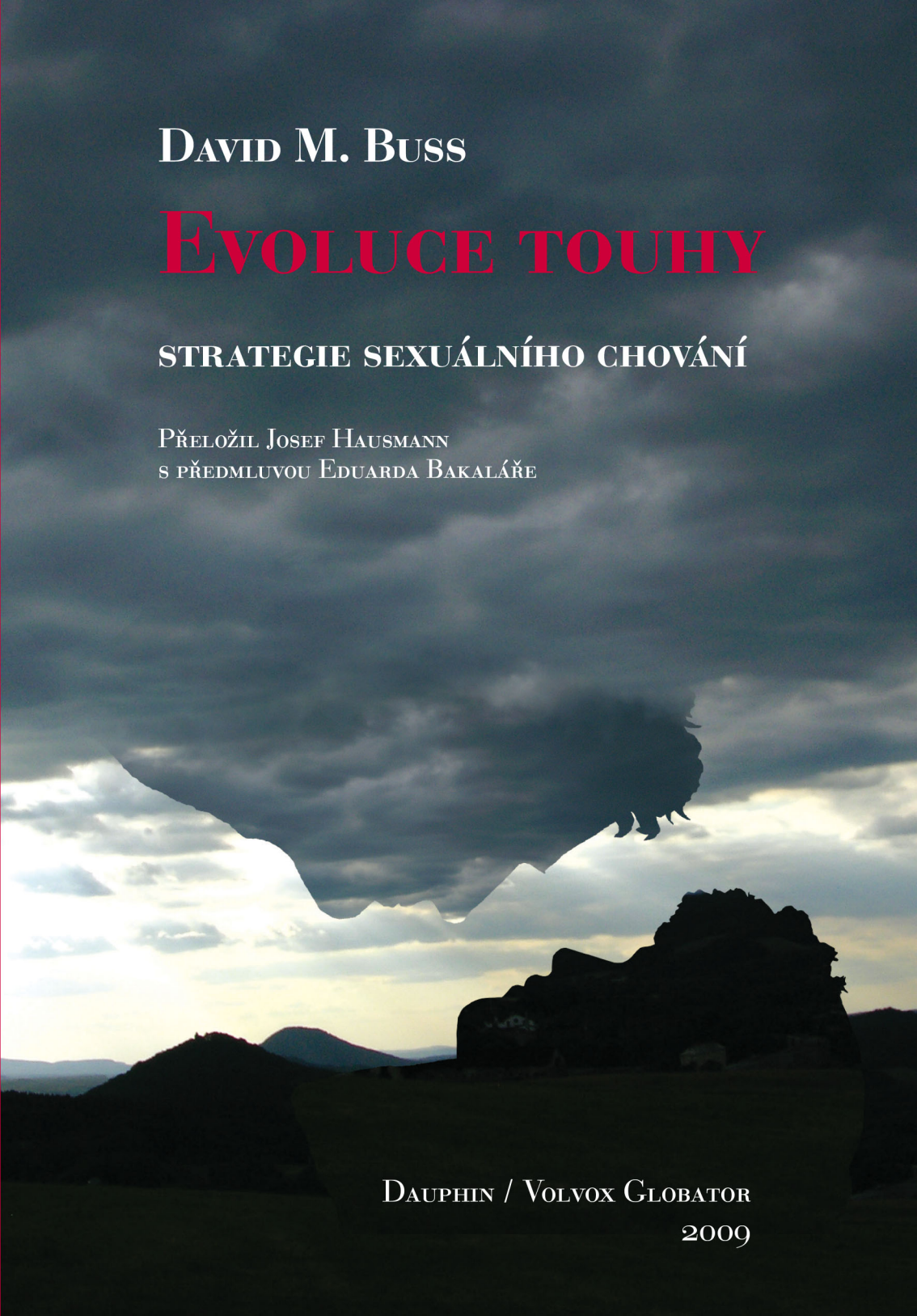

David M. Buss

Evoluce touhy

strategie sexuálního chování

Přeložil Josef Hausmann
s předmluvou Eduarda Bakaláře

Dauphin / Volvox Globator
2009

Kniha Davida Busse *Evoluce touhy* je první publikací v češtině, která přináší poznatky evoluční psychologie o sexuálních strategiích. Tento nový směr v psychologii se snaží rekonstruovat problémy, jež museli řešit naši předkové ve svém primitivním prostředí, a na jejich základě vysvětlit naše chování v současnosti.
Kniha pojmenovává a zpřehledňuje naše nevědomé potřeby, postoje, tužby a přání, čímž nám může pomoci k lepšímu porozumění různým partnerským/manželským rozporům, nevěrám, rozchodům...

David M. Buss (*1953)
Doktorát získal v roce 1981 na Kalifornské univerzitě v Berkeley. Poté strávil čtyři roky jako odborný asistent na Harvardově univerzitě a jedenáct let jako profesor na univezitě v Michiganu. Od roku 1996 je řádným profesorem psychologie na Texaské univerzitě v Austinu.
K jeho hlavním zájmům patří evoluční psychologie, lidské rozmnožovací strategie, konflikty mezi pohlavími, problematika sociální prestiže, žárlivosti, násilného chování a jeho prevence.

Knižně vyšlo *Why Women Have Sex* (spolu s Cindy M. Mestonovou, 2009), *The Murderer Next Doo* (2005), *Evolutionary psychology* (2005), *The Dangerous Passion: Why Jealousy Is As Necessary As Love and Sex* (2000), *The Evolution Of Desire* (1994), *Evolutionary Psychology: The New Science of the Mind* (2007), *Personality Psychology: Domains of Knowledge About Human Nature* (spolu s Andy Larsenem, 2006), *Sex, Power, Conflict: Evolutionary and Feminist Perspectives,* (jako editor, spolu s Neilem Malamuthem, 1996).

David M. Buss
Evoluce touhy

David M. Buss

Evoluce touhy

Přeložil Josef Hausmann

Dauphin / Volvox Globator
2009

Nakladatel a autor děkují panu Alexandru Golovi.

© David M. Buss, 1994
Cover Image © Miroslav Huptych, 2009
Translation © Josef Hausmann, 2009
Preface © Eduard Bakalář, 2009
© Dauphin, 2009
© Volvox Globator, 2009
ISBN 978-80-7272-214-3 Dauphin
ISBN 978-80-7272-373-7 (pdf)
ISBN 978-80-7272-374-4 (e-pub)
ISBN 978-80-7207-754-0 Volvox Globator

Předmluva

Řečeno jednou větou, kniha Davida Busse nám otevírá pohled na partnerské/manželské záležitosti z hlediska evoluční psychologie, a to komplexně. To jsme tu ještě na našem knižním trhu neměli a hodně nám to scházelo. Měli jsme tu a máme stovky publikací o partnerských/manželských záležitostech a o všem, co s nimi souvisí – výběr partnera, zamilování, láska, komplikace ve vztazích, rozpory, různé klasifikace a kategorizace osobnostních typů, různé výklady, návody co dělat, co nedělat. Některé publikace jsou vynikající (Plzák, Kratochvíl, Šmolka), avšak žádná nejde do dávných a velmi dávných dob – do hlubin atraktivity, partnerského trhu, rituálů, vzniklých vztahů a závazků a samozřejmě partnerských/manželských sporů a bojů. Publikace, v jejichž názvu je evoluční psychologie, byly na našem trhu zatím dvě. První (Evans, D. a Zarate, O.: *Evoluční psychologie je komiks*), umožňuje jakousi první orientaci o tomto vědním oboru. Druhá (Barrett, L., Dunbar, R., Lycett, J.: *Evoluční psychologie člověka*) je rozsáhlejší vědecká publikace, prezentující poslední poznatky o tématech jako je mimo jiné volba partnera a pohlavní výběr; strategie v rodičovských investicích; manželství a dědictví; kulturní evoluce; spolupráce mezi příbuznými; reciprocita a sdílení; to vše z hlediska analýzy, jaké chování lépe zajistilo přežití. Jak jsme se však zmínili, kniha je spíše pro odborníky. Tematikou evoluční psychologie se důkladně zabývá též známý Richard Dawkins (*Sobecký gen*), Matt Ridley (*Původ ctnosti*), Robert Wright (*Morální zvíře*) a Robin Baker (*Válka spermií*).

Evoluční psychologii můžeme vymezit jako vědu, která se snaží vysvětlit pomocí univerzálních mechanismů chování, proč se lidé chovají tak, jak se chovají. Tento nový směr v psychologii se snaží rekonstruovat problémy, které museli řešit naši předkové ve svém primitivním prostředí, i chování, jakým problémy řešily. Z takových rekonstrukcí se evoluční psychologie snaží formulovat společné kořeny chování

našich předků a také určit, jak jsou dnes tyto společné kořeny chování manifestovány v různě roztroušených kulturách na naší planetě. Evoluční psychologie je velmi mladá věda, vychází z učení Charlese Darwina a ze sociobiologie Edwarda Wilsona. První vědecká publikace psaná ze stanovisek evoluční psychologie je studie D. Symondse *The Evolution of Human Sexuality* z roku 1979. Evoluční psycholgie se zaměřuje na otázky přežití jak jednotlivých lidí, tak i lidských skupin, na to, jak čelily nepřátelským přírodním silám, na mužské i ženské strategie krátkodobých i dlouhodobých partnerství, na rodičovství, na příbuzenstvo, na život ve skupině, na spojenectví, na agrese a války, na konflikty mezi pohlavími, na status a sociální dominanci. Evoluční psychologie sjednocuje různá, někdy i hodně izolovaná odvětví psychologie do integrované vědy s hrdým názvem: Nová věda o psychice člověka. Jeden z nejvýznamnějších současných evolučních psychologů je právě David M. Buss, profesor na University of Texas at Austin. Jeho mailová adresa je: dbuss@psy.utexas.edu, stránky: www.davidbuss.com. Zkuste mu napsat, nám na naše otázky odpověděl. Kniha je zvláště cenná tím, že nám pojmenovává a zpřehledňuje naše neuvědomované motivy, potřeby, postoje a následně i tužby, přání. Kniha nám může pomoci, abychom více porozuměli těm různým partnerským/manželským rozporům (někdy i hrozným), nevěrám, rozchodům, tahanicím o děti apod. V běžném občanském životě nám pomůže porozumět různým životním drahám našich příbuzných, přátel a známých. Platí to i pro čtené příběhy beletristické a v neposlední řadě i pro nás samé, budeme-li chtít provést jakýsi sebezpyt. Překladatel této publikace a autor této předmluvy, oba doufají, že naše hlubší porozumění skrytějším mechanismům přispěje – alespoň trochu – k omezení negativních stránek našeho žití.

PhDr. Eduard Bakalář

1

PRAPŮVOD NAMLOUVACÍHO CHOVÁNÍ

Nikdy jsme zcela neodrostli představě, že kdesi existují lidé, kteří žijí v dokonalém souladu s přírodou a mezi sebou navzájem, a že i my bychom mohli žít stejně - nebýt ovšem nekalého vlivu kultury Západu.

Melvin Konner, *Proč přežívají ti bezohlední*

Chování lidí při namlouvání a během partnerského vztahu sice dokáže jejich okolí potěšit, pobavit a stát se hlavním předmětem pomluv, je však rovněž hluboce znepokojující. Jen málo oblastí lidských aktivit dává vzniknout tolika diskusím, zákonům nebo propracovaným rituálům v nejrůznějších kulturách. A přesto se zdá, že základní prvky lidského párování se vymykají běžnému chápání. Muži i ženy se často nacházejí v situacích, kdy si zvolili druha či družku, jimiž jsou fyzicky i psychicky zneužíváni. Úsilí přivábit partnera se často vymstí. Mezi partnery vybuchují konflikty s následnou, do pekel vedoucí spirálou obviňování a zoufalství. Navzdory nejlepším úmyslům a slavnostním slibům o věrnosti na celý život končí polovina manželských párů rozvodem. Bolest, podvádění, ztráty a prohry ostře kontrastují s obvyklou romantickou představou o lásce. Vyrůstáme ve víře v opravdovou lásku, představujeme si, že najdeme „tu pravou a jedinou“. Automaticky předpokládáme, že až se nám to podaří, prožijeme dokonalé a rajské manželství a budeme žít navždy šťastni. Ale skutečnost se jen zřídka slučuje s našimi představami. Zběžný pohled na rozvodovost, 30-50procentní četnost záletnictví a žárlivostní výstupy, jež sužují tolik partnerských vztahů, tyto iluze zcela rozmetá.

Rozpad a nesoulad v párových vztazích se typicky považuje za znak selhání, za nezvládnutí přirozeného stavu manželského života. Neúspěch ve vlastním vztahu se bere jako signál osobní nedospělosti, nedostatečnosti, duševní méněcennosti, selhání vůle nebo prostě chabého úsudku při výběru partnera. Tento názor je naprosto scestný. Konflikt mezi partnery je normou, nikoliv výjimkou. Sahá od mužovy zášti vůči ženě, jež odmítá jeho nadbíhání, po manželčinu frustraci kvůli manželovi, jenž doma nepomáhá. Je těžko hledat vysvětlení pro konfliktní chování tak širokého rozsahu. Ve hře musí být něco hlubšího, co více vypovídá o lidské povaze – něco, čemu úplně nerozumíme.

Problém je ještě komplikovanější o ústřednost lásky v životě člověka. Pocity lásky nás omračují, když je prožíváme, a vyplňují naši fantazii, když jsme bez nich. Úzkostné stavy lásky dominují v poezii, hudbě, literatuře, mýdlových operách a románech jednoznačně více než jakákoliv jiná témata. Láska není, jak by se lidé dnes mohli domnívat, nedávným vynálezem zahálčivých tříd západní společnosti. Lásku prožívají lidé všech kultur a vytvořili pro ni své specifické slovní výrazy.[1] Její všudypřítomnost nás přesvědčuje, že láska, se svými klíčovými prvky zavázanosti, něžnosti a vášně, je neodmyslitelná součást lidského prožitku a dosažitelná pro každého.[2]

Neschopnost pochopit paradoxní, avšak skutečnou podstatu lidského párování nás přichází draho – jak z vědeckého, tak ze společenského hlediska. Z vědeckého hlediska zanechává tato mezera ve znalostech nezodpovězené nejzáhadnější otázky života, jako proč lidé obětují léta života zápasu o lásku a touze po partnerském vztahu. Společensky nám naše nevědomost přináší zklamání a bezmoc vždy, když tvrdě dopadneme na nos při nějakém milostném vztahu, jenž se pro nás vyvinul zle – ať na pracovišti, na seznamovacím trhu nebo doma.

Jak nastolit smír mezi nejzákladnější láskou, po níž touží každá lidská bytost, a konfliktem, který se prolíná našimi nejsladšími vztahy? Jak sladit naše sny s realitou? Abychom pochopili tyto matoucí rozpory, musíme se zahledět zpět do naší evoluční minulosti – minulosti, která vyšlechtila naše myšlení stejně dokonale jako naše těla a naše strategie partnerského soužití stejně dokonale jako strategie přežití.

KOŘENY EVOLUCE

Před více než jedním stoletím přišel Charles Darwin s revolučním vysvětlením záhad páření živočichů.[3] Zprvu jej zarazil podivný způsob, jakým se u některých živočichů vyvinuly některé znaky, které jsou zdánlivě překážkou k jejich přežití. Složité a pestré opeření, ohromná paroží a ostatní nápadné znaky pozorované u mnoha živočišných druhů se zdály být příliš nevýhodné pro přežití. Snažil se přijít na kloub záhadě, jak se mohlo vyvinout nápadné opeření, jako má páv, a dokonce se všeobecně rozšířit, když představuje tak zřejmé ohrožení jeho přežití, neboť vábí jeho predátory jako velmi nápadná vějička. Darwinova odpověď spočívala v tom, že paví nádhera se vyvinula proto, že vedla k lepší reprodukční zdatnosti jejího majitele, neboť mu dodávala výhodu v soutěži o vytouženou samici, a tím i pokračování jeho genetické linie. Evoluce charakteristických vlastností, nesoucích s sebou spíše reprodukční výhodu než výhodu pro přežití, je známa jako pohlavní selekce.

Pohlavní selekce má podle Darwina dvě formy. V té první mezi sebou soupeří příslušníci stejného pohlaví a výsledek soubojů usnadní vítězi sexuální dostupnost příslušnic opačného pohlaví. Typickým příkladem této intrasexuální soutěže jsou dva jeleni zakleslí do sebe parožím. Do další generace se tak přednostně dostávají vlastnosti, které vedly k vítězství v těchto soubojích, jako je větší síla, inteligence nebo i schopnost vyjít se spojenci, neboť vítězi se mohou pářit s vyšší frekvencí, a tím umožnit většímu počtu svých genů evoluční vzestup. Ve druhém typu pohlavní selekce si příslušníci jednoho pohlaví vybírají partnery na základě preferencí určitých vlastností budoucího partnera. Přednostně se tak vyvíjejí uvedené vlastnosti druhého pohlaví, neboť ti tvorové, kteří jimi disponují, jsou za partnery vybíráni častěji a jejich genům se daří lépe. Tvorové, již žádanými vlastnostmi nedisponují, jsou vyřazeni z procesu páření a jejich geny zanikají. Protože pávice preferují pávy s opeřením, které se skvěje nádherou, matně zbarvení samci zůstávají zapomenuti pod nánosem evolučního prachu. Dnešní pávi mají do jednoho nádherně zbarvené opeření, protože po celou evoluční historii pávice preferovaly páření se skvěle se vyjímajícími samci.

Darwinova teorie pohlavní selekce je první prací, jež se snaží vysvětlit párové chování tím, že identifikuje klíčové procesy, které umožňují evoluční změnu: preference při namlouvání partnera a soupeření o partnera. Tato teorie byla však po více než století důsledně odmítána mužskou částí vědeckého světa – částečně proto, že aktivní výběr párového druha zaručuje příliš mnoho rozhodování samicím, které byly považovány za pasivní účastnice procesu páření. Tato teorie se rovněž nehodila hlavnímu proudu sociálních věd, neboť jí načrtnutý portrét lidské povahy příliš závisel na instinktivním chování a zdálo se, že tato skutečnost decimuje jedinečnost a flexibilitu lidských bytostí. Předpokládalo se totiž, že kultura a lidské vědomí nás osvobozují od evolučních sil. Průlom v aplikaci pohlavního výběru nastal až v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století v podobě teoretického pokroku, kterého dosáhl autor této knihy se svými kolegy v oblastech psychologie a antropologie.[4] Pokoušeli jsme se identifikovat základní psychologické mechanismy, které byly výplodem evoluce – mechanismy, jež nám pomohou vysvětlit jak neobyčejnou flexibilitu lidského chování, tak strategie pro aktivní získání partnera užívané ženami i muži. Tato nová disciplína se nazývá evoluční psychologie.

Když jsme začali provádět výzkum v terénu, o vlastním sexuálním chování lidí se vědělo málo. Nevědělo se, zda některé způsoby, jakými se projevuje touha po partnerovi či partnerce, jsou univerzální, zda určité rozdíly mezi oběma pohlavími jsou charakteristické pro všechny kultury, či zda kultura sama disponuje vlivem dostatečně silným k potlačení evolučně vzniklých sexuálních preferencí, které by snad mohly existovat. Odloučili jsme se od tradičního směru představovaného hlavním proudem psychologie, abychom mohli probádat, které vlastnosti lidského párového chování stojí na evolučních principech. Na počátku jsme chtěli jednoduše ověřit několik nejzřejmějších rozdílů v evolučně předvídatelných preferencích při volbě partnera u obou pohlaví, například že muži u svých partnerek nejvíce touží po mládí a tělesné přitažlivosti a ženy po mužích vyžadují postavení a ekonomické zabezpečení. K tomu jsme dotazníkovou akcí shrnuli výpovědi 186 manželských párů a 100 svobodných vysokoškoláků v USA.

Další krok spočíval v ověření faktu, zda psychologické jevy odhalené touto studií jsou specifické pouze pro americkou populaci. Pokud

jsou preference při výběru partnera a další rysy lidské psychologie produktem naší evoluční historie, měli bychom se s nimi setkávat univerzálně, nikoli pouze v USA. Iniciovali jsme tedy mezinárodní studii s cílem zjistit, jak jsou sexuální partneři vybíráni v ostatních kulturách. Začali jsme v Nizozemsku a Německu. Brzy jsem si však uvědomil, že evropské kultury neposkytují dostatečně přísný test na principy evoluční psychologie, neboť mají mnoho společných rysů. Proto jsem během dalších pěti let studii rozšířil. Padesát mých spolupracovníků zkoumalo třicet sedm různých kultur na šesti kontinentech a pěti ostrovech – od Austrálie po Zambii. Domorodci vyplňovali dotazníky ve svých rodných jazycích. Shromáždili jsme vzorky z velkoměst jako Rio de Janeiro a Sao Paulo v Brazílii, Šanghaj v Číně, Bangalore a Ahmadábád v Indii, Jeruzalém a Tel Aviv v Izraeli či Teherán v Íránu. Vyšetřili jsme venkovany včetně indiánů ve státě Gujarat a Zulů v Jižní Africe. Zahrnuli jsme lidi s kvalitním vzděláním i úplně nevzdělané, ve věku od 14 do 70 let, navštívili jsme státy všech politických zřízení od kapitalistických po komunistické a socialistické. Nevyhnuli jsme se žádné skupině významné rasově či nábožensky, zastoupena jsou všechna etnika. Na celém světě bylo prošetřeno 10 047 osob.

Tato studie, největší jaká se kdy organizovala na téma volby budoucího partnera, byla pouhým počátkem. Učiněné nálezy se promítaly do všech sfér pohlavního života lidí – od první schůzky po manželství přes manželské trojúhelníky až po rozvod. Měly co říci k hlavním sociálním tématům dne jako sexual harassment (u nás sexuální harašení), domácí násilí, pornografie a patriarchát. Abychom prozkoumali co nejvíce aspektů párového chování, začali jsme zpracovávat přes padesát dalších studií zahrnujících tisíce jednotlivců. Předmětem těchto studií jsou mj. muži a ženy shánějící partnery v barech pro nezadané a na vysokoškolských kolejích, páry na nejrůznějším stupni vážnosti svého vztahu, novomanželské páry v prvních pěti letech manželství a páry, jež skončily rozvodem. Nálezy ze všech těchto studií způsobily zmatek a kontroverzní reakce mezi našimi kolegy, protože v mnoha ohledech protiřečily konvenčnímu stylu myšlení. Vynutily si radikální posun standardního pohledu na mužskou a ženskou pohlavní psychologii. Jedním z cílů

této knihy je formulovat tyto různorodé závěry v jednotnou teorii lidského namlouvacího chování, založenou nikoliv na romantických snech či překonaných vědeckých teoriích, nýbrž na současných vědeckých důkazech. Mnohé z těchto poznatků jsou nepříjemné. Například při bezohledném tažení za svými sexuálními cíli muži a ženy zesměšňují své soupeře, klamou příslušníky opačného pohlaví a dokonce vědomě škodí svým vlastním partnerům. Tato odhalení mne znepokojují. Byl bych radši, kdyby soupeřivé, konfliktní a manipulační aspekty lidského sexuálního chování neexistovaly. Ale žádný vědec nemůže pouhým zbožným přáním negovat své poznatky. Před odpudivou stránkou lidského chování při namlouvání sexuálních partnerů nemůžeme strkat hlavu do písku, pokud se někdy chceme vyrovnat s jeho negativními důsledky.

POHLAVNÍ STRATEGIE

Strategie jsou metody k dosažení cílů, prostředky k řešení problémů. Asi se nám bude příčit nahlížet na lidské hledání partnerů, opředené romantikou, sexem a láskou, jako na zákonitě strategickou záležitost. Ale člověk si nikdy nevolí svého partnera naslepo, sám je pro různé partnery různě přitažlivý. Ani své soky neponižujeme z nudy. Naše sexuální chování je strategické a tyto strategie jsou tu proto, aby řešily jednotlivé problémy bránící nám v dosažení úspěšného milostného aktu. Pro pochopení toho, jak lidé řeší tyto problémy, je třeba analyzovat sexuální strategie, které jsou nezbytné pro přežití na pohlavním bojišti.

Adaptace jsou evolučně vzniklá řešení problémů, které s sebou přináší potřeba přežití a rozmnožování. Za miliony let evoluce v nás přírodní výběr vypěstoval mechanismy hladu pro řešení problému výživy organismu, chuťové pohárky citlivé na tuk a cukr pro řešení problému, co vložit do úst (ořechy a lesní plody, nikoliv hlínu a oblázky), potní žlázy a třesovou termoregulaci pro řešení problému extrémního horka nebo chladu, emoce jako strach a vztek, které motivují k útěku před predátory a agresivními soky nebo k souboji s nimi, složitý imunitní systém

pro boj s nemocemi a parazity. Tyto adaptace jsou řešením existenčních problémů, které mají lidé s nepříznivými přírodními silami – to jsou naše strategie pro přežití.

Ruku v ruce s nimi jdou sexuální strategie, jež jsou adaptivním řešením problémů s milostným aktem. Ti v naší evoluční minulosti, jimž se nepodařilo někoho si úspěšně namluvit, se nestali našimi předky. My všichni jsme pokračovatelé dlouhé a nepřerušené linie těch našich předků, kteří uspěli v soutěži o žádoucí sexuální partnery, přivábili reprodukčně zdatné partnery, pečovali o své partnery dostatečně dlouho pro přivedení potomků na svět, zahnali dotírající rivaly a vyřešili problémy, které stály v cestě rozplozovacímu úspěchu. My všichni v sobě neseme sexuální odkaz oněch úspěšných příběhů.

Každá sexuální strategie je šitá na míru některému specifickému adaptačnímu problému, jako je například rozpoznání žádoucího sexuálního partnera nebo přelstění soků při vábení partnera. Každá sexuální strategie se opírá o psychologické mechanismy, které se projevují jako preference určitého partnera, pocit lásky, touha po sexu nebo žárlivost. Každý z psychologických mechanismů dobře slyší na informace nebo nápovědu z vnějšího světa, jako jsou tělesné rysy, náznaky sexuálního zájmu, předpoklady k potenciální nevěře. Naše psychologické mechanismy jsou rovněž citlivé na informace o nás samotných, jako je naše schopnost přilákat dostatečně žádoucího partnera. Cílem naší knihy je zpětně obnažit vrstvy adaptivních problémů, jimž čelili muži i ženy v průběhu procesu namlouvání, a odhalit soubor sexuálních strategií, které se vyvinuly při jejich řešení.

Přestože termín sexuální strategie je užitečná metafora pro přemýšlení o řešení problémů s namlouváním, je zavádějící v tom smyslu, že označuje vědomý záměr. Sexuální strategie nevyžaduje vědomé plánování či uvědomění. Naše potní žlázy jsou „strategie“ pro dosažení cíle teplotní regulace, avšak nevyžadují ani vědomé plánování, ani uvědomení si dosahovaného cíle. Stejně jako pianista může ohrozit svůj výkon tím, že si uvědomí pohyby vlastních rukou, většina lidských sexuálních strategií se nejlépe realizuje tehdy, když si jich herci a herečky nejsou vědomi.

VÝBĚR PARTNERA

Lidé nikde a nikdy netouží stejnou měrou po všech ostatních členech opačného pohlaví. Všude nalezneme potenciální partnery preferované nebo ty na vedlejší koleji. Naše sexuální tužby se projevují stejně jako naše ostatní touhy. Uvažujme základní problém pro přežití – jaký druh potravy zkonzumovat. Lidé se setkávají s nekonečnou řadou potenciálních objektů k požití: lesní plody, ovoce, ořechy, maso, hlína, kamení, jedovaté rostliny, větvičky i výkaly. Kdybychom neměli chuťové preference a jedli předměty z našeho okolí namátkově, někteří lidé by, třeba čistě náhodou, konzumovali zralé ovoce, čerstvé ořechy a další předměty poskytující kalorickou a výživnou hodnotu. Jiní, také čistě náhodou, by jedli shnilé maso, plesnivé ovoce a jedy. Přežili ti prapředci, kteří preferovali objekty se zdravější výživou.

Naše dnešní preference v jídle odrážejí evoluční proces. Vykazujeme značnou tendenci jíst látky bohaté na tuky, cukry a proteiny a máme averzi k látkám, jež jsou hořké, kyselé a jedovaté.[5] Tyto preference pro jídlo řeší základní problém přežití. My si je dnes neseme s sebou právě proto, že řešily ústřední adaptivní problém našich předků.

Naše touha po partnerovi či partnerce slouží k analogickému adaptivnímu účelu, ale její úloha se neomezuje pouze na přežití. Představme si, že žijeme jako naši předkové v dávných dobách – zoufale se snažíme udržovat teplo ohněm, lovíme maso pro své bližní, sbíráme ořechy, lesní plody a byliny, snažíme se vyhnout nebezpečným zvířatům a zlým lidem. Kdybychom si měli vybrat partnera, který by nedovedl dodávat potravu a další zdroje, které slíbil, který by byl záletný, líný pracovat, který by postrádal lovecké schopnosti nebo ženu fyzicky zneužíval, naše přežití by viselo na vlásku. Naopak partner, který by dovedl opatřit bohaté zdroje, který by nás a naše děti ochraňoval a věnoval mnoho času, energie a úsilí naší rodině, by byl velkou akvizicí. V důsledku ohromných výhod pro přežití a reprodukci, které sklízeli ti naši předci, kteří si vybrali své partnery rozumně, se vyvinuly jasné hodnoty, žádoucí u partnerů. Jako potomci oněch lidí neseme požadavky po těchto žádoucích hodnotách s sebou.

Partnerské preference se vyvinuly u mnoha živočišných druhů. Jako živoucí příklad nám poslouží africký snovač zahradní.[6] Když sameček

spatří ve svém okolí samičku, staví jí na odiv své čerstvě zbudované hnízdo tím, že v něm poskakuje a dělá kotrmelce a přitom divoce bije křídly. Pokud sameček v této zkoušce obstojí, samička přilétne k hnízdu, vejde do něj a nejméně deset minut zkoumá jeho materiálové složení; přitom klove do jeho stěn a vytahuje z nich stavební materiál. Při této inspekční prohlídce jí sameček z nedaleké vzdálenosti zpívá. V kterékoli fázi těchto úkonů se samička může rozhodnout, že se hnízdo neslučuje s jejími požadavky komfortu, a odletí na prohlídku hnízda dalšího samečka. Sameček, jehož hnízdo opakovaně několik samiček odmítlo, jej často strhne a vybuduje jiné. Tím, že samička snovače uplatňuje preference partnerů, kteří dovedou zbudovat hnízdo lepší kategorie, řeší problém ochrany a zaopatření svých budoucích mláďat. Její preference se vyvinuly proto, že s sebou nesly reprodukční výhodu před těmi samičkami, které se bez preferencí pářily s jakýmkoliv samečkem, který se náhodou naskytl.

Ženy, podobné snovačům, upřednostňují muže disponující žádoucími „hnízdy". Uvažujme o jednom z problémů, jimž musela žena v evoluční historii čelit: Zvolit si muže, jenž by byl ochoten se zavázat k dlouhodobému vztahu. Žena, která si v naší evoluční minulosti zvolila za partnera muže přelétavého, impulzivního, zahýbajícího či neschopného setrvat ve vztahu, se ocitla sama s dětmi, bez možnosti užívat prostředky, zdroje, pomoc a ochranu, jež by jí býval možná poskytl jiný muž. Žena, která ve svých námluvách upřednostnila muže spolehlivého, jenž byl ochoten se jí zavázat, měla s vyšší pravděpodobností děti, kterým se dobře dařilo a které přežily. Během tisíců generací se v ženách vyvinuly preference pro takové muže, kteří vykazovali znaky ochoty a schopnosti se jim zavázat, podobně jako se vyvinuly preference pro samečky s odpovídajícími hnízdy u snovačů. Toto upřednostňování vyřešilo klíčový problém reprodukce stejně jako preference pro jisté typy potravin vyřešily klíčový problém přežití.

Ne vždy lidé touží po závazku, který dlouhodobý partnerský vztah vyžaduje. Muži i ženy někdy záměrně vyhledávají krátkodobé povyražení, dočasné partnerství nebo krátkou milostnou aféru. Přitom se jejich preference někdy i výrazně posouvají. Jedním z ústředních lidských rozhodnutí při volbě partnera je, hledají-li známost dlouhodo-

bou či krátkodobou. Zvolená sexuální strategie závisí právě na tomto rozhodnutí. Tato kniha pojednává o všeobecných preferencích, které vykazují muži i ženy pro určité vlastnosti partnerů, odhaluje evoluční logiku skrytou za různými požadavky každého pohlaví a zkoumá proměny, kterými lidé procházejí, když přesouvají svůj záměr od nahodilého sexu k vážnému vztahu.

PŘIVÁBENÍ MILOSTNÉHO PARTNERA

Po lidech, kteří disponují žádoucími vlastnostmi, je velká poptávka. Pouhé vyhodnocení jejich vlastností však k úspěšnému vytvoření milostného vztahu nestačí, stejně jako spatření keře se zralými plody ve strmé proláklině ještě nestačí pro jejich úspěšnou konzumaci. Dalším krokem v namlouvání je úspěšné soupeření o žádoucího partnera.

Mezi rypouši sloními na kalifornském pobřeží používají samci na začátku období říje své ostré kly k porážce soka v čelním souboji.[7] Jejich boje a hlasité bučení často trvají den a noc. Poražení samci leží zranění a potrhaní na břehu – vyčerpané a znavené oběti těchto brutálních bojů. Ale ani pro vítěze ještě celá záležitost dávno nekončí. Musí vytyčit obvod pro svůj harém, v němž se nachází tucet i více samic. Tento dominantní samec si musí zajistit své místo v reprodukčním cyklu naháněním zaběhlých samic zpět do harému a vytlačováním ostatních samců, kteří se pokoušejí mezi samice nepozorovaně vloudit a kopulovat s nimi.

Po mnoho generací uspěli při získávání samic jen ti samci, kteří byli silnější, větší a lstivější. Větší a agresivnější samci si zajistili jen pro sebe přístup k samicím, a tím se předávali generacím synů geny nesoucí tyto vlastnosti. V důsledku toho je váha dnešních samců zhruba 2 tuny, což je čtyřnásobek váhy samic. Lidskému pozorovateli připadá, že samice během kopulace riskují své rozdrcení.

Samice rypouše sloního se páří s vítězi a předávají gen pro tuto preferenci svým dcerám. Avšak tím, že si vybírají větší a silnější vítěze, zároveň spoluurčují geny pro velikost a bojové schopnosti, které budou dále přežívat v jejich synech. Menší, slabší a plašší samci se vůbec k páře-

ní nedostanou. Stanou se slepou uličkou evoluce. Protože jenom 5 % samců si dělá monopol na 85% samic, zůstávají selekční tlaky mocné i v dnešní době.

Samci rypouše sloního musejí bojovat nejen proto, aby přemohli své rivaly, ale také proto, aby byli vybráni samicemi. Když se nějaký menší samec pokouší pářit, vydává samice hlasité bučení. Tím je upozorněn dominantní samec, který rychle přispěchá, zakloní hrozivě hlavu a vydává na odiv masivní hruď. Toto gesto obvykle stačí, aby menší samec rychle zmizel z dohledu. Samičí preference jsou klíčovým momentem pro vznik rivalství mezi samci. Kdyby samicím nevadilo pářit se s menšími a slabšími samci, neupozorňovaly by na to dominantní samce a selekční tlak na sílu a velikost by nebyl tak intenzivní. Mnoho základních zákonitostí pro souboje samců je tedy určováno samičími preferencemi.

Lidé se během námluv většinou nechovají jako rypouši sloní. Například – zatímco jenom asi 5 % samců rypoušů sloních obstará veškeré páření, více než 90 % mužů v nějaké fázi svého života nalezne milostnou partnerku.[8] Samci rypouše sloního usilují o monopolizaci harému samic a vítězi zůstanou v kursu jen jednu nebo dvě sezóny, lidé však formují svazky, jež přetrvají léta i mnohá desetiletí. Avšak muži mají se samci rypouše sloního společnou základní charakteristiku: Také musejí soutěžit o získání přízně partnerek. Muži, kteří ve snaze přivábit partnerku selžou, riskují, že budou z rozmnožovacího procesu vyřazeni.

Napříč světem zvířat je spíše typické pro samce, že bojují divočeji o přístup k páření než samice. U mnoha druhů jsou samci nápadnější a halasnější během soubojů. Ale souboje mezi samicemi jsou také u mnoha druhů velmi intenzivní. U kočkodanů husarských a paviánů gelada vyrušují samice kopulující páry, aby narušily reprodukční úspěch svých sokyň. Mezi divokými opicemi rodu *Rhesus* samice přepadávají kopulující páry s cílem zamezit pohlavnímu styku mezi samicemi a samci a příležitostně se jim podaří získat samčího druha pro sebe. U savanových paviánů slouží konkurenční boj samic nejen k zajištění pohlavního styku, ale i k rozvoji dlouhodobého vztahu, který samici poskytne fyzickou ochranu.[9]

Konkurenční boj mezi ženami, i když je příznačně nenásilnější a méně nápadný, prostupuje celý lidský systém namlouvání. Spisovatel H. L. Mencken poznamenal: „Když se ženy líbají, připomíná to vždycky boxery potřásající si rukama." Naše kniha ukazuje, jakým způsobem si příslušníci každého pohlaví získávají příslušníky opačného pohlaví. Taktika, kterou používají, je často diktována preferencemi opačného pohlaví. Ti, kteří nedisponují tím, čeho si opačné pohlaví žádá, se dostávají do rizika, že při namlouvacím tanci budou stát mimo parket.

UDRŽENÍ PARTNERA

Udržení partnera je další důležitý adaptivní problém. Partneři či partnerky totiž mohou být i nadále žádoucí u rivalů, kteří se budou pokoušet pytlačit v cizím revíru, a tím mařit veškeré úsilí vynaložené na přivábení partnera, dvoření a přimění ho k trvalému závazku. Navíc jeden z partnerů může utéci kvůli neschopnosti druhého plnit jeho či její potřeby a požadavky nebo kvůli příchodu někoho mladšího, svůdnějšího a hezčího. Partner či partnerka, když už jsou jednou uloveni, se musejí udržet.

Vezměme za příklad muchnici *Plecia nearctica*, hmyz známý též jako brouk lásky. Samečci se rojí časně zrána a vznášejí se asi půl metru nad zemí; čekají na možnost kopulace se samičkami.[10] Samičky se ani nerojí, ani se nevznášejí. Místo toho se po ránu vynoří z porostu a vstoupí do roje samečků. Někdy je samička polapena samečkem ještě dříve, než stačí vzlétnout. Samečci často navzájem zápasí, někdy se shlukne až deset samečků kolem jedné samičky.

Úspěšný sameček odlétne z roje se svou snoubenkou a párek doplachtí k zemi, kde kopuluje. Možná proto, že ostatní samečci pokračují v pokusech o svedení této samičky, vítězný sameček ji drží v kopulačním objetí až tři dny – odtud přezdívka „brouk lásky". Samotná prodlužovaná kopulace slouží jako způsob hlídání samičky. Tím, že je k ní přitisknut až do doby, kdy je připravena snést vajíčka, brání sameček ostatním v oplodnění jejich vajíček. Jeho schopnost úspěšně soutěžit

s ostatními samečky a přivábit samičku by měla nulovou reprodukční hodnotu, kdyby se mu nepodařilo vyřešit problém, jak si partnerku udržet.

Různí živočichové řeší tento problém odlišně. Lidé se neangažují v milostných objetích trvajících celé dny, ale jsou konfrontováni s tímto problémem, kdykoliv zatouží po dlouhodobém vztahu. V naší evoluční minulosti byli muži, kterým nezáleželo na nevěře jejich partnerek, vystaveni riziku, že jejich otcovství bude kompromitováno. Riskovali, že budou investovat čas, úsilí a energii do dětí, jež nejsou jejich vlastní. Naopak, pradávné ženy neriskovaly ztrátu rodičovství, jestliže jejich partneři měli postranní svazky, neboť mateřství bylo vždy stoprocentně jisté. Ale žena se záletným mužem riskovala ztrátu jeho zdrojů, jeho zavázanost a jeho investice do svých dětí. Jednou z psychologických strategií, která se vyvinula k potírání nevěry, je žárlivost. Pradávní lidé, kteří se rozlítili při prvních náznacích potenciálního odchodu jejich partnera a kteří jednali tak, aby tomu zabránili, získali selekční výhodu nad těmi, kteří žárliví nebyli. Lidé, kteří nedokázali zabránit partnerské nevěře, měli menší reprodukční úspěch.[11]

Emoce žárlivosti vyvolává různé druhy akcí, jež jsou aktivní reakcí na ohrožení vztahu. Sexuální žárlivost může vyvolat některou ze dvou naprosto rozdílných akcí – bdělost nebo násilí. V prvním případě může třeba žárlivý muž sledovat ženu, která si vyrazí ven, nečekaně jí telefonovat, aby zjistil, je-li tam, kde řekla, že bude, nespouštět z ní oči na večírcích nebo číst její poštu. Tyto akce představují bdělost. Ve druhém případě může dotyčný muž ohrožovat nějakého rivala, kterého spatřil se svou ženou, zbít ho pěstmi, přimět své přátele, aby ho zbili, nebo prohodit cihlou jeho okno. Oba druhy akcí, bdělost i násilí, jsou různé projevy téže psychologické strategie zvané žárlivost. Představují alternativní způsoby, jak řešit problém odchodu partnera.

Žárlivost není rigidní, neměnný instinkt, který má za následek mechanickou akci jako u robotů. Je to instinkt vysoce citlivý na okolnosti děje a prostředí. Strategii žárlivosti slouží mnoho dalších vzorků chování, což dává lidskému pokolení pružnost přizpůsobit své reakce nejjemnějším změnám dané situace. Tato kniha dokumentuje široký rozsah akcí spouštěných žárlivostí a okolnosti, za kterých k nim dochází.

VÝMĚNA PARTNERA

Ne všichni partneři se dají udržet, u některých to ani není žádoucí. Někdy nastanou akutní důvody pro zbavení se partnera, když přestane poskytovat podporu, odmítá sex nebo začne toho druhého fyzicky zneužívat. Lidé, kteří setrvávají ve svazku s partnerem navzdory ekonomickému strádání, sexuální nevěře a krutosti, si možná získají za svou loajálnost náš obdiv. Ale vydržet po boku nevhodného partnera nepomůže člověku úspěšně přenést své geny dál. A my jsme potomci těch, kdo věděli, jak zamezit dalším ztrátám.

Zbavení se partnera má svůj precedens v říši zvířat. Například holub hřivnáč je obvykle monogamní během jedné sezóny líhnutí a výchovy mláďat, ale svazek se za určitých okolností rozpadne. Holubi hřivnáči vykazují každou sezónu 25% míru „rozvodovosti". Hlavním důvodem pro rozpad svazku je neplodnost.[12] Když holubice nedokáže přivést na svět během jedné sezóny holoubata, ona či její druh opustí svazek a hledají si jiného partnera. Zbavení se neplodného druha slouží reprodukčnímu cíli lépe než setrvávání v „nepožehnaném" svazku.

Právě tak, jako se u nás vyvinuly strategie pro výběr, přivábení a udržení partnera, vyvinuly se i strategie pro zapuzení špatného druha. Rozvod je univerzální jev vyskytující se ve všech známých lidských kulturách.[13] Naše separační strategie zahrnuje rozmanité psychologické mechanismy. Umíme zhodnotit, zda ztráty působené partnerem převáží jím poskytovaný prospěch. Přísně zkoumáme své nové potenciální partnery a vyhodnocujeme, zda by nám toho nemohli poskytnout více než náš současný druh. Na lékárenských vahách zvažujeme pravděpodobnost úspěšného přivábení jiných žádoucích partnerů. Propočítáváme možné škody způsobené nám samotným, našim dětem a našim blízkým, které by způsobilo eventuální zrušení existujícího vztahu. A všechny tyto informace důkladně prokombinujeme, než dospějeme k rozhodnutí, zda zůstat, nebo odejít.

Když už se jeden z partnerů rozhodne odejít, aktivuje se další soubor psychologických strategií. Protože takové rozhodnutí má komplexní dopad na dva rodové klany, které mají často značný zájem na zacho-

vání svazku, rozchod není nikdy jednoduchý. Do úvahy musejí brát složité sociální vztahy, rozchod se musí ospravedlnit. Člověk má ve svém repertoáru širokou škálu taktických možností – od jednoduchého sbalení si kufru a odchodu až po vyprovokování rozpadu odhalením své vlastní nevěry.

Rozchod je řešení problému nevyhovujícího partnera, nese však s sebou nový problém jeho lepší náhrady. Stejně jako většina savců ani lidé nesetrvávají po celý život v pohlavním svazku s jedinou osobou. Lidé často znovu vstupují na seznamovací trh a opakují cyklus výběru, přivábení a udržení. Ale začínat znovu po absolvovaném rozchodu představuje specifický soubor dalších problémů. Lidé, kteří znovu vstupují na seznamovací trh, jsou různého věku a mají odlišné hodnoty a závazky. Ti, kterým se mezitím podařilo získat větší zaopatřovací zdroje a dosáhnout vyššího postavení, mohou mít nyní šanci přivábit i takového partnera, na kterého nemohli původně ani pomyslet. Na druhé straně ale může vyšší věk a děti z předchozího svazku snížit jeho nebo její šanci na přivábení nového druha nebo družky.

Jak se dá očekávat, doznávají muž i ženy různých změn při tom, jak se rozvádějí a znovu vstupují na seznamovací trh. Jsou-li ve hře děti, primární zodpovědnost za starost o ně bere na sebe většinou žena. Protože děti z předchozích svazků jsou spíše považovány za přítěž než za přínos, ženina schopnost přivábit žádoucího partnera tím trpí. V důsledku toho se znovu vdá méně rozvedených žen než mužů a tento rozdíl mezi oběma pohlavími se zvyšuje se stoupajícím věkem. Tato kniha dokumentuje změnu vzorců chování lidí během jejich života a identifikuje okolnosti, které modifikují pravděpodobnost, že se muž či žena dočká nového svazku.

KONFLIKT MEZI OBĚMA POHLAVÍMI

Sexuální strategie, jež příslušníci každého pohlaví využívají k výběru, přivábení, udržení nebo i náhradě partnera či partnerky, mají často nešťastné důsledky v tom, že vyvolávají nevoli u příslušníků opačného pohlaví. U srpic odmítá samička kopulovat s dvořícím se samec-

kem, dokud jí nepřinese věno, což obvykle bývá nějaký mrtvý hmyz ke konzumaci.[14] Zatímco samička svatební dar pojídá, sameček s ní kopuluje. Po celou dobu kopulace sameček přidržuje svatební dar, jako by chtěl zabránit samičce v jeho odvržení dříve, než se kopulace dokončí. Samečkovi trvá dvacet minut neustálé kopulace, než do samičky uloží všechno své sperma. U samečků srpic se vyvinula schopnost vybírat takový svatební dar, jehož zkonzumování zabere samičce přibližně dvacet minut času. Je-li dar menší a jeho konzumace skončí před ukončením kopulace, samička odvrhne samečka ještě před tím, než do ní stačí uložit všechno své sperma. Je-li dar větší a jeho konzumace zabere samičce delší dobu, sameček kopulaci dokončí a se samičkou se o zbytky hostiny porve. Ke konfliktu mezi samičkou a samcem tedy dojde v každém případě, buď o dokončení kopulace, když byl dar příliš malý, nebo o to, kdo zužitkuje zbývající potravinové zdroje, když byl dar větší, než bylo potřeba.

Muži a ženy se rovněž utkávají o přístup k majetkovým zdrojům a sexu. V evoluční psychologii lidského namlouvání se sexuální strategie používaná jedním pohlavím může dostat do konfliktu se strategií používanou opačným pohlavím. Tento jev se nazývá strategický střet zájmů. Uvažujme rozdíl mezi ženskou a mužskou dispozicí vyhledávat krátkodobé nebo trvalé sexuální vztahy. Je typické, že muži se od žen liší v názoru, jak dobře a jak dlouho potřebují někoho znát, než se uvolí k pohlavnímu styku. Navzdory mnoha výjimkám a individuálním rozdílům mají muži všeobecně nižší prahovou hodnotu pro záměrné vyhledání sexu.[15] Například muži často vyjadřují touhu a ochotu mít sex s atraktivní neznámou kráskou, zatímco ženy téměř beze zbytku odmítají anonymní styk a preferují u mužů jistý stupeň zavázanosti.

Základní konflikt mezi oběma sexuálními strategiemi je následující: Muži si nemohou splnit svou touhu po krátkodobých vztazích, aniž by se zároveň nedostali do strategického střetu s ženiným dlouhodobým cílem. Vynucování okamžitého sexu se střetává s požadavkem delšího dvoření. Střet zájmů je oboustranný, a proto delší dvoření je na překážku strategickému cíli okamžitého sexu. Kdykoliv se strategie používaná jedním pohlavím dostane do střetu se strategií opačného pohlaví, konflikt je nevyhnutelný.

Konflikty nekončí slavnostními sliby při svatbě. Vdané ženy si stěžují, že jejich manželé se ve své nadřazenosti vytahují, jsou citově omezení a nespolehliví. Ženatí muži zase nadávají, že jejich manželky jsou náladové, zbytečně na nich závislé a sexuálně zdrženlivé. Obě pohlaví si stěžují na nevěru, která nabývá různých forem – od nevinného flirtu po vážné mimomanželské vztahy. Všechny tyto konflikty se stanou pochopitelné teprve v kontextu evolučně nabytých partnerských strategií.

Přesto, že konflikty mezi pohlavími prostupují všechny sféry života, nejsou nevyhnutelné. Existují podmínky, za kterých lze minimalizovat spory a vytvořit mezi pohlavími harmonii. Znalost našich evolučně nabytých sexuálních strategií nám dodá nesmírnou moc, jak vylepšit vlastní životy tím, že si zvolíme takové akce a okolnosti, jež některé strategie aktivují a jiné deaktivují. Tato kniha zkoumá podstatu sporů a nabízí některá řešení pro nastolení harmonie mezi oběma pohlavími.

KULTURA A OKOLNÍ SVĚT

Přestože selekční tlaky na naše prapředky jsou zodpovědné za vytvoření partnerských strategií, které v dnešní době používáme, liší se naše současné podmínky od historických podmínek, během nichž se ony strategie vyvinuly. Pradávní lidé získávali zeleninu sběrem a maso lovem, zatímco v moderní době si lidé shánějí jídlo v supermarketech a restauracích. Podobně i lidé ve městech rozvíjejí své namlouvací strategie v barech pro nezadané, na večírcích, pomocí internetu a prostřednictvím seznamovacích kanceláří, a nikoliv na savanách, v chráněných jeskyních či kolem primitivních ohňů. Zatímco se moderní podmínky pro namlouvání liší od podmínek našich prapředků, s neztenčenou silou fungují tytéž sexuální strategie. Naše evolučně získaná psychologie namlouvání partnera zůstává. Je to jediná seznamovací psychologie, kterou máme, jen prostě probíhá v moderním prostředí.

Pro ilustraci se podívejme na potraviny, které se v ohromném množství konzumují ve fast food řetězcích. Evoluce v nás nevypěstovala geny pro McDonald´s, ale skladba potravin, které tam pojídáme, odhaluje strategie pro přežití našich prapředků, jež si s sebou neseme

i dnes.[16] Konzumujeme ohromná množství tuku, cukru, bílkovin a solí ve formě různých hamburgerů, koktejlů, brambůrek, pomfritů a pizz. Řetězce rychlého občerstvení jsou tak oblíbené právě proto, že servírují tyto složky v koncentrovaných množstvích. Reprezentují preference pro druhy potravin, které se vyvinuly v dávno minulém prostředí nedostatku. V dnešní době ovšem tyto složky konzumujeme nadměrně díky jejich evolučně bezprecedentní hojnosti a staré strategie teď škodí našemu zdraví. Uvázli jsme na místě s preferencemi, které se vyvinuly v úplně jiných podmínkách, protože evoluce pracuje v příliš pomalém časovém měřítku na to, aby udržela krok s radikálními změnami několika posledních stovek let. Přestože nemůžeme jít zpět v čase a pozorovat přímo, jaké podmínky měli naši prapředci, naše současné chuťové preference, stejně jako náš strach z hadů a naše nadšení pro děti, nám poskytují okno do minulosti pro představu, jaké podmínky kdysi panovaly. Neseme si s sebou výbavu, která byla zkonstruovaná pro pradávný svět.

Naše evolucí vyvinuté seznamovací strategie, stejně jako strategie pro přežití, mohou být v současnosti škodlivé pro přežití i reprodukci. Například příchod AIDS učinil náhodný sex daleko nebezpečnějším pro přežití, než tomu bylo v pradávných podmínkách. Jednou z působivých výhod, kterou mají lidé před ostatními živočichy, je fakt, že náš repertoár namlouvacích strategií je široký a citlivý na kontext. Uvažujme problém člověka nacházejícího se v nešťastném manželství a uvažujícího o rozvodu. Jeho rozhodnutí bude záviset na mnoha souborných faktorech, jako je intenzita rozbrojů v manželství, zda ho partner či partnerka podvádí s někým jiným, tlak vyvíjený obojím příbuzenstvem, přítomnost dětí, věk a potřeby dětí, vyhlídky na přivábení jiného druha. V lidech se vyvinul psychologický mechanismus, který zvažuje negativa i pozitiva těchto zásadních rysů kontextu.

Mění se podmínky nejen osobní, ale i kulturní, a to tak rozmanitými způsoby, že v člověku navozují zcela nový repertoár sexuálních strategií. Některé kultury mají polygynní systémy, které umožňují mužům mít několik manželek. Jiné kultury jsou polyandrické, v nich je umožněno ženám vzít si několik manželů. Další jsou monogamní, omezující obě pohlaví pouze na jednoho manželského partnera pro danou dobu. Ještě další kultury jsou promiskuitní s vysokým stupněm výměny partne-

rů. Seznamovací strategie, které se v nás vyvinuly, jsou na tyto právní a kulturní vzorce vysoce citlivé. Například v polygynních partnerských systémech vyvíjejí rodiče nesmírný tlak na své syny, aby se ucházeli o ženy, ve zjevném úsilí ušetřit je osudu života bez partnerky, který sužuje mnohé muže, když si jiní monopolizují několik žen.[17] V monogamních kulturách naopak rodiče méně naléhají na své syny, aby si našli ženu.

Další důležitý faktor kontextu je poměr obou pohlaví neboli počet volných mužů v poměru k počtu volných žen. Existuje-li nadbytek žen, jako u indiánů Ache v Paraguayi, muži se stávají neochotnějšími zavázat se jedné ženě a místo toho dávají přednost mnoha různým náhodným vztahům. Existuje-li nadbytek mužů, jako například v současných velkoměstech v Číně a třeba u kmene Hiwi ve Venezuele, monogamní manželství se stávají pravidlem a míra rozvodovosti je mizivá.[18] Tak, jak se posouvají strategie mužů, musejí se posouvat i strategie žen a naopak. Tyto dva soubory strategií vedle sebe existují v komplexním vzájemném vztahu, částečně založeném na početním poměru obou pohlaví.

Z jistého hlediska je kontext vším. Kontexty, které se znovu vracely po celou evoluční historii, vytvářely strategie, které si neseme dnes s sebou. Kulturní kontexty a kulturní podmínky určují, které strategie se aktivují a které zůstanou zapomenuty. K pochopení těchto strategií identifikuje tato kniha opakující se selekční tlaky či adaptační problémy v minulosti, evolučně vytvořené psychologické mechanismy a strategická řešení a současné kulturní i jiné okolnosti, které některá řešení upřednostňují.

PŘEKÁŽKY K POCHOPENÍ LIDSKÉ SEXUALIY

Od roku 1859, kdy Darwin poprvé navrhl k vysvětlení vzniku a organizace života evoluční teorii, popouzí a znechucuje tato teorie mnoho lidí. Když se o teorii, podle níž jsme se vyvinuli z lidoopů, doslechla Darwinova současnice lady Ashleyová, poznamenala: „Doufejme, že to není pravda. A jestli to je pravda, doufejme, že nevejde ve všeobecnou známost.“ Vytrvalý odpor trvá u někoho až do současnosti. Tyto pře-

kážky v chápání musí být odstraněny, má-li být pohled na naší sexualitu reálný.

Naše překážky se týkají způsobu vnímání. Naše vědomé a vjemové mechanismy byly vytvořeny přírodním výběrem pro pozorování a zvažování událostí, ke kterým dochází v relativně krátkém časovém rozmezí – během vteřin, minut, hodin, dní, někdy měsíců, výjimečně let. Naši předkové trávili většinu času řešením okamžitých problémů, jako je hledání potravy, oprava přístřeší, udržování tepla, volba partnerů a soupeření o ně, ochrana dětí, vytváření aliancí, dosahování vyššího postavení, obrany proti přepadajícím bandám. Byli tedy nuceni přemýšlet v krátkém časovém horizontu. Evoluce se však prosazuje přes tisíce generací v nepatrných posunech, které nelze pozorovat přímo. Abychom pochopili události, které se vyskytují v takto obrovském časovém měřítku, musíme se vzdát běžné představivosti, stejně jako tomu bylo u myšlenkových experimentů, jimiž velcí fyzikové teoreticky došli k úžasným závěrům, jako jsou černé díry či jedenáctidimenzionální vesmír, jejž nelze spatřit.

Další překážka v pochopení evoluční psychologie je ideologického rázu. Od dob Spencerovy teorie sociálního darwinismu bývají biologické teorie občas zneužity pro politické cíle – k ospravedlnění útisku, pro zdůvodnění rasové nebo pohlavní nadřazenosti. Ovšem fakt, že historie zneužívání biologického vysvětlení lidské podstaty je pestrá, nás ještě neospravedlňuje k tomu, abychom zavrhli nejmocnější teorii organického života, kterou máme k dispozici. Pro pochopení lidských namlouvacích návyků je třeba pohledět zpříma do tváře našemu evolučnímu dědictví a chápat sami sebe jako výsledek tohoto dědictví.

Další bašta odporu proti evoluční psychologii je naturalistické tmářství, které v podstatě tvrdí, že by mělo nadále existovat vše, co už existuje. Nesmyslná naturalistická tvrzení zaměňují vědecký popis lidského chování za morální předpis, jak se chovat. V přírodě však existují nemoci, epidemie, paraziti, dětská úmrtnost a spousta dalších přirozených nepříjemných událostí, které se pokoušíme eliminovat nebo zredukovat. Fakt, že tyto události existují, není důvod, že by měly existovat i nadále.

Podobně i mužská sexuální žárlivost, která se vyvinula jako psychologická strategie pro zabezpečení jistoty otcovství, způsobuje, jak

známo, ženám na celém světě újmu, neboť v jejím důsledku dochází k bití žen muži a někdy i k vraždám.[19] Jako společnost možná dospějeme jednoho dne k metodám, jak mužskou sexuální žárlivost a její projevy omezit. To, že existuje evoluční základ mužské sexuální žárlivosti, ještě neznamená, že ji musíme snášet a předávat dalším generacím. Úsudky o tom, co by mělo existovat a co ne, jsou založené na lidském žebříčku hodnot a na vědeckých rozpravách, nikoli na tom, co právě existuje.

Naturalistické pomýlení má i svůj protějšek v antinaturalistické tezi, opět chybné. Někteří lidé přehnaně interpretují své vize o tom, co vlastně znamená lidskost. Podle jednoho z těchto pohledů „přirozená" lidskost spočívá v životě v souladu s přírodou, v klidné koexistenci s rostlinami, zvířaty i mezi sebou navzájem. Války, agrese a soutěživost jsou považovány za zpronevěření se této v podstatě mírné lidské přirozenosti vlivem existujícího prostředí kapitalismu nebo patriarchátu. Navzdory všem důkazům tíhnou lidé k těmto iluzím. Když antropolog Napoleon Chagnon zdokumentoval, že 25 % mužů indiánského kmene Yanomamö zemře násilnou smrtí z rukou jiných mužů kmene Yanomamö, jeho práce byla vášnivě odsuzována těmi, kdo předpokládali, že celý kmen žije v harmonii.[20] Antinaturalistické dogma se uplatňuje vždy, když se lidé pozorují prizmatem utopických vizí předepisujících, jací by měli lidé být.

Jiní kritikové evoluční psychologie vycházejí z následující mylné představy: Je-li namlouvací strategie zakořeněná v evoluční biologii, potom je neměnná a nepružná, lidé jsou odsouzeni ke slepému následování tohoto příkazu jako nemyslící roboti.Tato myšlenka chybně rozděluje lidské chování do dvou oddělených kategorií: biologicky určené a určené okolním prostředím. Ve skutečnosti je však lidské chování nedělitelným důsledkem obou. Každý úsek DNA se rozevírá, a tudíž projevuje v součinnosti s určitým kulturním kontextem a okolními podmínkami. Během života jednoho člověka zapínají společenské a okolní podmínky evolučně vyvinuté mechanismy a naše výsledné chování je bez výjimky společným produktem těchto mechanismů a vlivů okolního prostředí. Evoluční psychologie představuje opravdovou syntézu pohledů, která identifikuje historické, kulturní a situační komponenty, z nichž

se poskládala lidská psychologie a které se touto psychologií táhnou dodnes.

Všechny vzorce chování se mohou v zásadě měnit zásahem okolního prostředí. To, že v současné době můžeme některé vzorce změnit a jiné ne, je pouze problém znalostí a technologie. Pokroky v úrovni znalostí s sebou nesou nové možnosti změn, jsou-li změny žádoucí. Lidé jsou nesmírně vnímaví ke svému okolí, neboť přírodní výběr v nich vypěstoval pružné instinkty, které reagují na kontext. Nalezení kořenů seznamovacího chování v evoluční biologii nás nezatracuje k životu s předem určeným osudem.

Další forma odporu k evoluční psychologii pochází z feministického hnutí. Mnoho zastánců feminismu se obává, že evoluční teorie bude mít za důsledek nastolení nerovnosti mezi pohlavími, zúží výběr rolí, které mohou muži nebo ženy vykonávat, zastane se stereotypů každého pohlaví, zbaví ženy moci a ekonomických zdrojů a zvýší pesimismus, který panuje ohledně možných změn současného stavu. Z těchto důvodů zastánci feminismu odmítají evoluční závěry.

Navzdory všem námitkám s sebou evoluční psychologie nepřináší tato obávaná zdůvodnění lidského chování. V evoluční terminologii jsou muži a ženy identičtí ve většině oblastí a liší se pouze v omezených sférách, v nichž během evoluční historie lidstva opakovaně čelili různým adaptivním problémům. Například se zásadně liší podle preference jednotlivých sexuálních strategií, nikoliv však ve schopnosti využívat celou vrozenou škálu lidských sexuálních strategií.

Evoluční psychologie si vytkla za cíl vnést světlo do evolučně daných vzorců namlouvacího chování mužů a žen, nikoliv však předepisovat, čím by jednotlivá pohlaví měla být a jak by se měla chovat. Evoluční psychologie neobnáší žádnou politickou agendu. Pokud zastávám nějaké politické stanovisko ke vznášeným otázkám, potom je to víra v rovnost mezi všemi osobami bez ohledu na preferovanou sexuální strategii, víra v toleranci pro různost lidského pohlavního chování a víra, že evoluční psychologie nebude mylně vykládaná jako zdůvodnění genetického a biologického determinismu či popření vlivů okolního prostředí.

Posledním zdrojem odporu proti evoluční psychologii je idealistické snění o romantické lásce, pohlavní harmonii a zamilovanosti až do

skonání, k níž všichni tíhneme. Sám autor této knihy k těmto názorům silně inklinuje, neboť věří, že láska zaujímá ústřední místo v lidské sexuální psychologii. Párový vztah nám poskytuje jedno z nejhlubších uspokojení lidského života a bez něho by se zdál život prázdný. Konec konců některým párům se podaří žít šťastně až do smrti. Příliš dlouho jsme však ignorovali pravdu o lidském párovém chování. Konflikt, soupeření a manipulace jsou neodmyslitelnou složkou života ve dvou a musíme společně vytáhnout hlavy z písku, abychom pochopili nejústřednější vztahy v lidském životě.

2

CO CHTĚJÍ ŽENY

Jsme kráčející archivy pradávných moudrostí.
Helena Croninová, *Mravenec a páv*

Co ženy vlastně chtějí po svých partnerech, to je záhadou pro mužskou veřejnost odbornou i laickou už po dlouhá staletí – z dobrého důvodu. Mužům se příčí připustit, že ženské preference pro výběr partnera jsou složitější a záhadnější než preference všech ostatních živočišných druhů bez rozdílu pohlaví. Pro odhalení evolučních kořenů ženských tužeb se musíme vrátit zpět v čase až do dob předtím, než se vyvinul člověk jako druh, předtím než ze svých předchůdců vznikli lidoopi, k začátku samotného pohlavního rozmnožování.

Jeden důvod, proč ženy vůbec vykazují proces výběru mezi partnery, vyvěrá z nejzákladnějšího faktu biologie rozmnožování – definice pohlaví. Je pozoruhodnou skutečností, že to, co definuje biologické pohlaví, je jednoduše velikost pohlavních buněk. Samci jsou definováni jako pokolení s malými pohlavními buňkami, samice jako pokolení s velkými pohlavními buňkami. Velké samičí gamety jsou nepohyblivé a bývají zásobeny živinami. Malé samčí gamety jsou nadány pohyblivostí a rychlostí, se kterou plavou.[1] Rozdíly ve velikosti a pohyblivosti pohlavních buněk jsou doprovázeny rozdíly v jejich množství. Například muži produkují miliony spermií, které se doplňují rychlostí zhruba dvanáct milionů za hodinu, zatímco ženy produkují neměnnou a nedoplnitelnou zásobu na celý život v počtu asi čtyř set vajíček.

Ženina větší počáteční investice nekončí u vajíčka. K oplodnění a těhotenství, základním složkám lidského rodičovství, dochází uvnitř ženského těla. Jediný akt pohlavního spojení, který po muži vyžaduje minimální investici, může mít pro ženu za následek nevyhnutelný, energii stravující devítiměsíční proces plný různých ztrát a investic, který jí navíc brání v dalších příležitostech k seznámení. Ženy potom nesou výlučné břímě kojení, což je další zátěž, která může trvat i několik let.

V přírodě neexistuje biologický zákon, který by diktoval, že žena má investovat více než muž. Například u některých druhů, jako je křeček mormonský, mořský koník či panamská ropucha šípového jedu, investují více samci.[2] Sameček mormonského křečka vytvoří po velkém úsilí velký spermatofor, který je zásoben živinami. Samice mezi sebou soupeří o takové samečky, kteří mají největší spermatofory. U těchto tzv. druhů s obrácenými pohlavními rolemi jsou to samci, kdo je vybíravější při výběru a při namlouvání. Avšak u všech čtyř tisíc druhů včetně savců, včetně více než dvou set druhů primátů, to jsou samice, které nesou břímě vnitřního oplodnění, těhotenství a kojení.

Vysoké počáteční rodičovské investice dělají ze žen cennou, lež omezeně dosažitelnou komoditu.[3] Těhotenství, porod, kojení, péče o dítě a jeho ochrana jsou výjimečně cenné rozmnožovací hodnoty, které nelze neuváženě rozhazovat. Žena si nemůže dovolit promarnit je s mnoha muži.

Ti, kdo třímají cenné hodnoty, je nerozdávají levně nebo nazdařbůh. Protože neuvážený sex znamenal pro ženy v naší evoluční minulosti riziko ohromných následných investic a zátěže, evoluce protěžovala takové ženy, které si své partnery vybíraly velmi důkladně. Pokud ženy v pradávných dobách vybíravé nebyly, utrpěly velké ztráty – měly menší reprodukční úspěch, méně jejich dětí se dožilo dospělosti. Pradávný muž naší evoluční historie si klidně mohl po nahodilém sexu odkráčet pryč, veškerá jeho ztráta se počítala na několik hodin času. Jeho reprodukční úspěch to nikterak vážně neohrozilo. Pradávná žena v naší evoluční historii mohla rovněž po nahodilém sexu odejít pryč, ale pokud v důsledku toho otěhotněla, nesla tíhu, ztráty a náklady onoho nešťastného rozhodnutí po měsíce, roky a dokonce desítky let.

Moderní technologie kontroly těhotenství pozměnila tyto následné investice. V dnešním průmyslovém světě mohou mít ženy krátkodobé aféry s minimálním strachem z nechtěného otěhotnění. Ale lidská sexuální psychologie se vyvíjela po miliony let směrem k řešení adaptivních problémů našich prapředků. My touto základní sexuální psychologií stále disponujeme, přestože se okolní svět změnil.

Z ČEHO SE SKLÁDÁ TOUHA

Uvažujme případ naší pradávné předchůdkyně, která se zkouší rozhodnout mezi dvěma muži. Jeden z nich vyniká velkou štědrostí, se kterou ji zahrnuje svými prostředky, druhý je lakomý. Pokud budou ostatní jejich vlastnosti shodné, štědrý muž je pro ni cennější než ten lakomý. Ten štědřejší muž se s ní třeba podělí o ulovené maso, a tím zvýší její naději na přežití. Zřejmě obětuje čas, energii a své prostředky i pro dobro dětí, a tím dále prospěje jejímu reprodukčnímu zdaru. Z tohoto hlediska má štědrý muž jako partner vyšší hodnotu než ten lakomý. Pokud štědrost mužů s sebou přinášela užitek opakovaně po celé trvání evoluce a její projevy byly spolehlivě pozorovatelné, potom selekce upřednostňovala u žen při výběru partnera preferenci pro štědrost.

Nyní zvažujme komplikovanější a realističtější případ, kdy se muži liší nejen stupněm štědrosti, ale i nepřebernou směsicí vlastností, které jsou tak významné pro výběr partnera. Muži se navzájem liší fyzickými schopnostmi, sportovními dovednostmi, ambicemi, pílí, laskavostí, schopností vnímat druhého, duševní rovnováhou, inteligencí, sociálním cítěním, smyslem pro humor, příbuzenským zázemím i pozicí na společenském žebříčku. Muži se také mezi sebou liší náklady, kterými zatíží partnerský vztah: Někteří do něj vstupují s dětmi, dluhy, prchlivou povahou či náklonností k promiskuitě. Muži se navíc odlišují ve stovkách dalších způsobů, které jsou pro ženy možná nezajímavé. Někteří muži mají pupky obrácené dovnitř, jiní pupky obrácené ven. Silnější preference pro nějaký typ mužského pupku se prakticky nevyvinula, nebyl to pro ženy dávné minulosti znak nějak adaptivně rele-

vantní. Statisíce let trvající selekce zacílila ženské preference s laserovou přesností jen na ty nemnohé z tisíců vlastností, jimiž se muži navzájem odlišují, které byly adaptivně nejcennější.

Vlastnosti, které lidé preferují, však nemají neměnnou charakteristiku. Protože se vlastnosti s časem mění, musejí ti, kdo se ocitli na seznamovacím trhu, velmi důmyslně zkoumat vyhlédnutého potenciálního životního partnera. Mladý student medicíny, kterému se právě nedostává financí, může být pořád ještě vynikajícím příslibem do budoucnosti. Jiný muž může být sice ambiciózní, ale dosáhl již svého maxima. Další má třeba děti z předchozího manželství, ale protože hodlají opustit rodné hnízdo a postavit se na vlastní nohy, nebudou odčerpávat společné prostředky. Správné měření hodnoty muže pro budoucí život vyžaduje schopnost vidět za hranice jeho dnešní pozice a vyhodnotit jeho potenciál.

Evoluce prosazuje ženy, které preferují muže disponující takovými vlastnostmi, jež s sebou přinášejí užitek, a které odmítají muže s vlastnostmi, jež přinášejí ztráty. Každá jednotlivá vlastnost muže tvoří jednu složku z jeho výsledné hodnoty jako partnera pro ženu. Každá z jejích preferencí se snaží vystopovat příslušnou složku.

Preference, které upřednostňují určitou složku, však úplně neřeší problém výběru partnera. Ženy čelí ještě dalším adaptivním překážkám. Zaprvé musí žena vyhodnotit své specifické potřeby a okolnosti, v nichž se ocitá. Tentýž muž má pro rozdílné ženy různou hodnotu. Například mužova ochota podílet se na přímé péči o dítě může být cennější pro ženu, která nemá po ruce ochotné a nápomocné příbuzenstvo, než pro ženu, jejíž matka, sestra, tetičky a strýčci dychtí po spoluúčasti. Nebezpečí, jež s sebou nese výběr partnera s prchlivou povahou, je asi větší pro ženu, která je jedináček, než pro ženu se čtyřmi statnými bratry, připravenými ji chránit. Hodnota potenciálního druha zkrátka závisí na individuální a okolnostmi podmíněné perspektivě osoby provádějící výběr.

Při výběru partnera musejí ženy rozlišit a správně odhadnout signály napovídající, zda onen muž doopravdy disponuje potřebnými zdroji. Problém správného odhadu se stává nanejvýš akutní v situacích, kdy jsou muži připraveni ženy podvést – tím, že předstírají, že zastávají vyšší

postavení, než ve skutečnosti mají, nebo tím, že zahrají větší stupeň zavázanosti, než na jaký jsou ve skutečnosti ochotni přistoupit.

Ženy konečně čelí i problému celkového vyhodnocení svých znalostí o vyhlédnutém partnerovi. Předpokládejme, že jeden muž je štědrý, ale emočně nestabilní. Jiný je emočně stabilní, ale lakomý. Kterého z nich si má žena zvolit? Výběr partnera je podmíněn psychologickým mechanismem, který umožňuje vyhodnotit relevantní vlastnosti a každé přiřadit příslušnou váhu pro konečný součet. V konečném rozhodnutí, zda si onoho muže zvolit nebo jej zapudit, je některým vlastnostem přidělena vyšší váha než jiným. Jedna z nejdůležitějších vlastností jsou mužovy zdroje.

EKONOMICKÁ SÍLA

Vývoj samičích preferencí pro takové samce, kteří nabízejí bohaté zdroje, je zřejmě nejstarší a univerzálně platný základ samičího výběru v celé živočišné říši. Uvažujme chování ťuhýka šedého, ptáčka žijícího v Negevské poušti v Izraeli.[4] Těsně před začátkem období páření začíná sameček shromažďovat do tajného úkrytu jedlou kořist (hlemýždě) a další užitečné věci, jako je peří či kousky hadrů, a to v počtu od 90 do 120 kusů. Pro přivábení samiček je napichují na trny a jiné výčnělky uvnitř svého teritoria. Samičky si prohlížejí samečky, jež jsou ještě k mání, a preferují páření s těmi, kteří mají největší zásobárnu. Když biolog Reuven Yosef nahodile odebíral část zásob jednoho samečka a přidal jedlé předměty k jinému hnízdu, samičky přesunuly svou pozornost k samečkům s větší hojností zásob. Samičky se úplně vyhýbaly samečkům bez zásob, a tak je odsoudily svobodnému mládenectví. Ať vykazují pro výběr partnera samičky jakékoliv preference, jeho zdroje a prostředky jsou většinou klíčovým kritériem.

U lidí by vývoj ženských preferencí pro stálého partnera disponujícího prostředky vyžadoval tři předpoklady. Za prvé, prostředky by musely být mužům dostupné a jimi uhájitelné a ovladatelné po celou evoluční historii. Za druhé by se muži museli navzájem lišit tím, co mají v držení, a ochotou investovat své zdroje do ženy a jejích dětí – kdyby

všichni muži vlastnili stejné zdroje a vykazovali stejnou ochotu je svázat s budoucí rodinou, nevznikla by u žen nutnost vývinu preferencí pro tyto muže. Konstanty se do namlouvacích rozhodování nepočítají. A za třetí by musely výhody spolužití pouze s jedním mužem převážit nad výhodami spolužití s několika muži.

U lidí jsou tyto předpoklady snadno splnitelné. Území a nástroje – abychom jmenovali za všechny dva příklady zdrojů – jsou získávány, bráněny, zmonopolizovány a ovládány muži na celém světě. Muži se nesmírně liší v objemu zdrojů, jimiž vládnou – od chudiny u pouličních popelnic, po boháče jako jsou Trump či Rockefeller. Muži se také značně liší v ochotě investovat svůj čas a zdroje do dlouhodobých vztahů. Někteří muži nemají žádné skrupule žít s mnoha ženami a přitom do nich pokud možno nic neinvestovat. Jiní muži jsou rození tátové, usměrňující tok svých zdrojů k jedné ženě a jejím dětem.[5]

Ženy v evoluční historii byly spíše schopné usměrnit zdroje pro sebe a své děti přes jediného životního druha než přes několik dočasných sexuálních partnerů. Muži poskytují svým manželkám a dětem prostředky a zdroje v rozsahu, který u primátů nemá obdoby. U většiny ostatních primátů se musejí samice při získávání potravy spoléhat výhradně na vlastní síly, protože samci se obvykle se svými družkami o jídlo nedělí.[6] Naproti tomu muži poskytují potravu, staví přístřeší a brání území. Muži chrání děti. Učí je loveckému i válečnickému umění, strategiím k dosažení společenské prestiže. Předávají dále svou společenskou hodnost, čímž pomáhají potomkům vytvářet reciproční svazky v pozdějším životě. Takový prospěch by žena vytěžila z dočasného sexuálního partnera jen velmi nepravděpodobně. Ne všichni potenciální manželé jsou schopni přispět všemi jmenovanými prospěšnostmi, ale po tisíce generací, kdy někteří muži byli schopni zajistit některé z těchto výhod, získávaly ty ženy, které je preferovaly pro partnerství, ohromný prospěch.

Tak byly nastoleny okolnosti pro to, aby se u žen vyvinuly preference pro muže se zdroji. Ale ženy potřebovaly signály, podle kterých by rozeznaly, že muži statky skutečně vlastní. Signály mohly být nepřímé, jako např. osobnostní projevy, které předznamenávaly mužův společenský vzestup. Mohly být tělesné, jako mužova fyzická síla nebo zdraví. Mohly zahrnovat informaci o jeho reputaci, například úcta, kterou

k němu chovali jeho společníci. Nejjasnějším signálem byly ovšem ekonomické zdroje samy.

Preference pro partnery u současných žen nám poskytují okénko pro pohled do naší namlouvací minulosti, podobně jako náš strach z hadů či výšek nám umožňuje pohled na hazardování se životem, jemuž museli čelit naši prapředci. Výsledky desítek výzkumných programů dokumentují, že moderní americké ženy skutečně oceňují u svých partnerů ekonomické prostředky mnohem více než muži u nich. Například už ve studii prováděné v r. 1939 vytvářeli dotázaní američtí muži a ženy žebříček 18 vlastností u partnera či partnerky, seřazených podle důležitosti a klasifikovaných od nepodstatných po nepostradatelné. Ženy neoznačovaly dobré finanční vyhlídky jako absolutně nepostradatelné, ale vyhodnocovaly je jako velmi důležité. Ženy v r. 1939 oceňovaly dobré finanční vyhlídky u partnerů asi dvakrát výše než muži u žen. Tyto nálezy byly potvrzeny podobnými studiemi v r. 1956 a opět v r. 1967.[7]

Ani sexuální revoluce šedesátých a začátku sedmdesátých let dvacátého století nezměnila tento rozdíl mezi oběma pohlavími. Během pokusu zopakovat uvedené studie z dřívějších desetiletí jsme se v osmdesátých letech dotázali 1491 Američanek a použili jsme přitom stejný dotazník. Muži a ženy z Massachusetts, Michiganu, Texasu a Kalifornie posuzovali 18 vlastností životních partnerů podle důležitosti. Stejně jako v předchozích desetiletích si ženy cení dobrého materiálního zabezpečení svých partnerů zhruba dvakrát více, než je tomu naopak.[8]

Nejvyšší důraz, který ženy kladou na ekonomické prostředky, se projevuje v mnoha kontextech. Psycholog Douglas Kenrick vynalezl se svými kolegy účinnou metodu pro odhalování žebříčku různých vlastností, které jsou vyžadovány od životních partnerů a partnerek. Požádali muže a ženy, aby označili „minimální procentualitou“ každou schopnost, kterou shledají přijatelnou.[9] Americké ženy označily minimální procentualitu výdělku, kterého bude schopen dosáhnout jejich budoucí manžel, číslem 70, čili chtějí, aby vydělával nejméně 70 % toho, co je obvyklé u ostatních mužů. Muži naproti tomu považovali za přijatelné, když žena bude schopna vydělat 40 % obvyklého výdělku.

Novinové inzeráty v rubrice seznámení potvrzují, že ženy, které se ocitly na seznamovacím trhu, touží hlavně po finančních zdrojích. Studie posuzující 1111 osobních inzerátů shledala, že inzerentky hledají finanční zdroje jedenáctkrát častěji než jejich mužské protějšky.[10]

Tyto preference se neomezují pouze na Ameriku nebo západní společenstva či kapitalistické země, neomezují se ani na profil dotazovaných. Mezinárodní studie zkoumající výběr partnera, kterou jsme prováděli s kolegy, prokázala univerzálnost ženských preferencí. V rozmezí pěti let od r. 1984 do r. 1989 jsme zkoumali obyvatelstvo 37 kultur na šesti kontinentech a pěti ostrovech, které se lišilo mnoha demografickými a kulturními parametry. Účastníci akce pocházeli z národů, které praktikují polygamii, jako Nigerie nebo Zambie, byly zastoupeny i státy spíše monogamní, jako je Španělsko nebo Kanada. Mezi státy byly zahrnuty takové, kde život „na hromádce" je stejně běžný jako manželství, například Švédsko a Finsko, stejně jako státy, kde soužití nesezdaných párů je společensky nežádoucí, jako je Bulharsko nebo Řecko. Celkem bylo ve studii vyšetřeno 10 047 jednotlivců.[11]

Účastníci ženského i mužského pohlaví řadili podle důležitosti 18 vlastností svého potenciálního partnera nebo manžela, a to na stupnici „nedůležité" až „nepostradatelné". Ženy na všech kontinentech, napříč všemi politickými zřízeními (včetně socialismu a komunismu), ženy všech rasových skupin a všech způsobů soužití (od intenzivní polygamie po předpokládanou monogamii) dávají větší důraz na dobré finanční vyhlídky partnerů než muži. Všeobecně si ženy cení finančních zdrojů zhruba o 100 % více než muži, tedy asi dvakrát tolik. Existují jisté kulturní odlišnosti. Ženy z Nigérie, Zambie, Indie, Indonésie, Iránu, Japonska, Thajwanu, Kolumbie a Venezuely si cení dobrých finančních vyhlídek o něco více než ženy z Jižní Afriky (Zulu), Holandska a Finska. Například ženy v Japonsku oceňují dobré finanční vyhlídky zhruba o 150 % více než muži, zatímco ženy v Nizozemsku staví dobré finanční vyhlídky pouze o 36 % výše než muži, což je nejnižší hodnota ze všech národností. Nicméně odlišnosti obou pohlaví jsou neměnné, ženy na celém světě touží po finančních zdrojích u manželského partnera více než muži.

Tyto nálezy poskytují první rozsáhlé důkazy jdoucí napříč mnoha kulturami, které podporují evoluční základ psychologie lidského

namlouvání. Protože se pradávné ženy musely vyrovnat s nesmírnou zátěží vnitřního oplodnění, devítiměsíčního těhotenství a kojení, výběrem partnera, který by disponoval dostatečnými prostředky, mohly získat úžasný prospěch. Tyto preference napomáhaly našim pradávným matkám vyřešit adaptivní problém přežití a reprodukce.

SPOLEČENSKÉ POSTAVENÍ

Lidé v tradičních společnostech sběračů a lovců, jež jsou naším nejbližším vodítkem pro vytvoření představy, jak asi vypadaly podmínky u našich prapředků, měli jasně definovaný společenský žebříček, kde prostředky a zdroje volně plynuly k těm, kdo stáli na vrcholu hierarchie, a jen velmi nesnadno se dostávaly k těm postaveným níže.[12] U dnešních tradičních kmenů, jako je třeba skupina australských Aboriginců Tiwi žijící na dvou ostrůvcích u pobřeží severní Austrálie, Yanomamöové ve Venezuele, Acheové v Paraguayi nebo kmen Kungů v Botswaně, nalezneme dost lidí zvaných „náčelníci“ a „velcí muži“, kteří disponují velkou mocí a požívají privilegovaný přístup ke zdrojům, který jim zaručuje jejich společenská prestiž. Dá se tedy dovodit, že společenské postavení našich prapředků poskytovalo značnou výhodu při zmocňování se zdrojů.

Henry Kissinger kdysi poznamenal, že moc je nejsilnějším afrodisiakem. Ženy touží po mužích, kteří ovládli vysoké posty ve společenské hierarchii, protože sociální postavení je univerzálně platný poukaz na ovládnutí zdrojů. K lepšímu postavení se váže i lepší výživa, rozlehlejší teritorium, dokonalejší péče o zdraví. Vyšší společenské postavení propůjčuje dětem společenské příležitosti, které zřejmě dětem níže postavených mužů nebudou dopřány. Na celém světě platí, že mužští potomci z vyšších společenských vrstev mají více nabídek od potenciálních partnerek, které zároveň bývají kvalitnější. V jedné studii bylo sledováno 186 společenstev sahajících od Pygmejů Mbuti v Africe po Eskymáky na Aleutách a ve všech bez rozdílu disponovali muži s vyšším společenským postavením větším majetkem, lepší výživou pro děti a více manželkami.[13]